

Tryggare kan alla vara

En rapport om riskerna med stora
barngrupper i förskolan

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Undersökningens huvudresultat	4
Förslag från Sveriges Lärare	4
Bakgrund	5
Staten har rekommenderat barngruppers storlek sedan 70-talet	5
Förskolor får ett riktmärke och statsbidrag för att minska barngrupperna	6
Stora barngrupper har en negativ påverkan på barn och lärares mående	7
Tidigare undersökningar	7
Undersökning	8
Nästan 8 av 10 upplever att de arbetar i en för stor barngrupp	8
Stora barngrupper försämrar barns undervisning och möjlighet till särskilt stöd	10
Risken att barn skadas ökar vid större barngrupper	14
Färre hinner med sitt uppdrag vid större barngrupper	15
Slutsatser	17
Sveriges Lärares förslag	18
Metodbeskrivning	19
Medlemspanelens urvalsram och representativitet	19
Beskrivning av respondenter och svarsfrekvens	22
Referenser	23

Förord

Stora barngrupper i förskolan påverkar undervisningens kvalitet. Även om kvalitet i förskolan är en komplex process där många faktorer samspejar, är det otvetydigt så att en central faktor är lärarens möjlighet att lära känna varje barn, förstå vad som väcker barnets intresse och leklyst samt möjlighet att undervisa. Det dagliga mötet och relationen med barnen är basen för all undervisning. Ju fler barn läraren behöver ha ett undervisningsansvar över desto svårare blir det att skapa ett samspel av hög kvalitet med varje barn i barngruppen. Tiden för att lära känna varje enskilt barn och ge dem en god omsorg samt tillfällen att lära blir helt enkelt mindre per barn när läraren har fler barn att fördela den på.

Den här rapporten bekräftar det lärarna i förskolan har larmat om länge: Stora barngrupper påverkar lärarens stressnivå och arbetsbelastning i hög grad. Men det påverkar också barnens möjlighet att utvecklas kognitivt, språkligt och emotionellt. Det leder till att barns möjlighet att få specialpedagogiskt stöd försenas. I större barngrupper riskerar barn även skadas, kränkas, kränka varandra eller bli osynliga i högre utsträckning. Situationen är mycket allvarlig.

En förskola som inte kan ge barn en trygg och lärorik start i livet lever varken upp till läroplanens uppdrag eller skollagen, vilket på sikt är ett samhällsproblem. Alla barn har rätt till en utvecklande trygg start i livet. Det första mötet med samhället måste vara en positiv upplevelse för alla barn. Men hur positivt blir det när läraren barnet möter är så stressad för att hen inte hinner med sitt uppdrag och när barnets mest grundläggande behov inte blir tillgodosedda?

Förskolan i Sverige behöver nu en politisk kursändring. Staten måste ta ansvar för att säkra likvärdigheten och se till att förskolan är tillräckligt finansierad för att utföra läroplansuppdraget. Det är dags för regleringar i förskolan. Vi har sagt det länge: Det här påverkar inte bara lärarens arbetsbelastning, det påverkar också barns möjlighet att lära och få trygghet. Reglera barngrupperna, personaltätheten och förskollärartätheten om vi ska ha en förskola värd namnet. När barnkullarna blir mindre måste regeringen se det som en möjlighet att rätta till lärarbrist och personalbrist – att säga upp legitimerade lärare i förskolan vore i nuläget inget annat än håll i huvudet!

Anna Olskog

Förbundsordförande, Sveriges Lärare

Sammanfattning och slutsatser

Undersökningen konstaterar att stora barngrupper påverkar förskolans kvalitet negativt på fler sätt. Lärare som arbetar stora barngrupper rapporterar i mycket större utsträckning än andra att barnen inte får tillräcklig kognitiv, språklig och emotionell stimulans. Förutsättningarna att ge barn som är i behov av särskilt stöd blir sämre då det tar längre tid innan behovet upptäcks. Förskolans kompensatoriska uppdrag blir svårare att utföra och barn riskerar att skadas, kränka varandra, eller bli kränkta på grund av att lärarna har svårare att leva upp till sitt tillsynsansvar.

Undersökningens huvudresultat

- **Nästan 8 av 10 lärare i förskolan¹** upplever att de arbetar i en för stor barngrupp. Undersökningen visar att fler än åtta av tio lärare arbetar i barngrupper som överstiger Skolverkets riktmärken. Det leder till flera konsekvenser.
- **8 av 10 lärare som arbetar i en för stor barngrupp** instämmer helt eller delvis att det tar för lång tid för barn i behov av särskilt stöd få de stöd de behöver. Arbetar de i en lagom stor barngrupp är det färre som svarar detsamma. Möjligheterna att svårare att upptäcka barn i behov av särskilt stöd är med andra ord sämre i stora barngrupper.
- Av lärare som arbetar i stora barngrupper svarar endast **6 av 10 att förskolan helt eller delvis lyckas med att stimulera barns** språkutveckling, kognitiva utveckling och emotionella utveckling tillräckligt. Detta kan jämföras med 8 av 10 av lärare som arbetar i en lagom stor barngrupp.
- **7 av 10 lärare som arbetar i en stor barngrupp** svarar att det är svårt att leva upp till tillsynsansvaret varje dag eller flera gånger i veckan. Andelen är något lägre bland lärare som uppger att gruppen är lagom stor (5 av 10).
- **5 av 10 lärare i förskolan** anser att de inte hinner med stora delar av sitt förskollärarypdrag om barngruppen är för stor, vilket kan jämföras med att endast 3 av 10 lärare som arbetar i en lagom stor barngrupp svarar detsamma.

Förslag från Sveriges Lärare

- **Lagstifta om** ett maxtak på 12 barn i de yngre åldrarna (1–3 år) samt en bemanning på högst tre barn per heltidsanställd
- **Lagstifta om** ett maxtak på 15 barn i de äldre åldrarna (4–5 år) samt en bemanning på högst 5 barn per heltidsanställd.
- **Lagstifta om** förskollärartäthet.
- **Staten behöver ta huvudansvar** för förskolans finansiering, resursfördelning och likvärdighet.

¹ Sveriges Lärare har ett kongressbeslut från 2024 på att förskollärare ska benämnas lärare i förskolan.

Bakgrund

En halv miljon barn går idag i förskolan. Under de senaste 50 åren har förskolan kraftigt byggts ut så att fler barn mellan ett och fem år ska kunna delta i förskolans verksamhet. Svensk förskola är en uppskattad institution som möjliggör vårdnadshavares arbete och allt fler kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Flera studier visar också hur viktigt barns tidiga lärande är för att öka jämlikheten i samhället. Barn som går i en förskola av hög kvalitet klarar skolan bättre, har högre kunskaper och språklig förmåga samt ett högre psykiskt välbefinnande (OECD, 2017) (OECD, 2020).

Förskolan har länge varit i skymundan av politiken, men med tiden blivit alltmer uppmärksammas. Politiken har insett att det går att motverka flera samhällsproblem om andelen barn som går i förskolan ökar. Förskolans uppdrag är inte bara utbildningspolitiskt; det handlar också om arbetsmarknadspolitik, jämställdhetspolitik, socialpolitik, familjepolitik och integrationspolitik (Eidevald, 2021). Förskolans uppdrag är mångfacetterat; att frigöra arbetskraft, ge möjligheter till att både kvinnor och män har en egen inkomst, kompensera för barns olika uppväxtvillkor, ge vårdnadshavare möjlighet att kombinera arbete eller studier samt underlätta nyanländas etablering i samhället (Eidevald, 2021). Sedan juli 2023 ska kommuner ansvara för uppsökande verksamhet så att fler barn som bott i Sverige under en kort tid erbjuds förskoleplats. Uppdraget syftar till att tidigt stötta barns språkutveckling (Sveriges riksdag, 2024). Med alla dessa politiska uppdrag som åligger förskolan uppstår lätt målkonflikter. Och trots de höga ambitionerna ökar inte förskolans resurser, snarare tvärtom. Dessutom har stora politiska satsningar på förskolan uteblivit. Politiker pratar om en likvärdig förskola som inte finns.

Förskolan har länge varit en verksamhet som anpassat sig till samhällets ökade behov av barnomsorg. Idag är förskolan öppen 250 dagar om året, ofta upp till 13 timmar per dag ... det är cirka 3000 timmar per förskola, vilket i jämförelse är 1000 fler timmar än grundskolans 2000 timmar” (Eidevald, 2021). Barns närvarotider har successivt ökat och det är fler barn som deltar i förskolans verksamhet. Andelen barn mellan 1–5 år som idag är inskrivna i förskolan har ökat från 61 procent år 1998 till 87 procent 2023. En högre andel av barnen är dessutom under tre år och den andelen har också successivt ökat genom åren (Kommunal, 2024). Fler yngre barn ställer ökade krav på förskolans personal och möjlighet att utföra läroplansuppdraget.

Förskolan har dessutom ett av de högsta sjukskrivningstalerna på arbetsmarknaden där en högre andel har stressrelaterade besvär (Försäkringskassan, 2023). En låg bemanning, en hög andel personal utan rätt utbildning samt stora barngrupper² gör uppdraget alltmer utmanande för lärarna.

För en lärare i förskolan är stora barngrupper en av de största utmaningarna i sitt uppdrag. Trots att det funnits riktmärken i många år för barngruppernas storlek så finns det varken resurser eller tillräckliga ambitioner hos huvudmännen att minska antalet barn i barngrupperna utan att personaltätheten försämras.

Staten har rekommenderat barngrupper storlek sedan 1970-talet

I dag finns riktmärken för hur stora barngrupperna bör vara. Enligt Skolverkets allmänna råd är riktmärket satt till 6–12 för barn i åldern 1–3 år respektive 9–15 för barn i åldern 4–5 år. En barngrupp definieras som den grupp som barnen ingår i större delen av dagen i förskolan. Rekommendationer för barngrupper storlek har funnits i många år. Ända sedan början på 70-talet rekommenderades en gruppstorlek på max 12 barn för de yngsta barnen (0–2 ½ år) (Skolverket, 2018).

² Med barngrupp avses den grupp som barnen ingår i större delen av dagen i förskola. Det finns barngrupper där barnen är upp till och med tre år gamla, grupper där alla barnen är fyra eller fem år gamla samt grupper med barn i blandade åldrar.

På 1970-talet låg barnomsorgen under Socialstyrelsens uppdrag. Utifrån Barnstugeutredningen fick Socialstyrelsen utarbeta en vägledning för kommunerna i fråga om daghemsgrupperna (tidigare namn för barngrupper). I bedömningen behövde kommunerna också ta hänsyn till antalet barn som var i behov av särskilt stöd samt lokalernas utformning. De diskuterades även normer för yta per barn i förskoleverksamhet.

Efter flera påtryckningar från lärarfacket införde Skolverket ett riktmärke 2005 på 15 barn per barngrupp. Skolverket utarbetade 2005 också allmänna råd med kommentarer för kvalitet i förskolan. Där finns bland annat råd om personaltäthet, barngruppernas storlek och barngruppers sammansättning. I kommentarerna till de allmänna råden finns ett problematiserande resonemang om att det saknas belegg för att det skulle finnas någon gruppstorlek som är optimal i alla sammanhang. Skolverket hänvisar i materialet till en kunskapsöversikt från 2001. I kunskapsöversikten lyfts resultat från brittiska, och i viss mån amerikanska, forskningsstudier som anger en grupp om 13–15 barn i åldrarna 4–9 år skulle kunna vara att föredra. Utifrån detta landade Skolverket i en skrivning om ett riktmärke på cirka 15 barn.

2011 trädde den nya skollagen i kraft med nya skrivningar om legitimerade lärare och förskollärare. Skolverket utarbetade därför 2013 nya allmänna råd med kommentarer för förskolan. Dessa råd liknade de tidigare råden med skillnaden att Skolverket beslutade att ta bort riktmärket på 15 barn med hänvisning till att forskningsstöd som bygger på svenska eller nordiska förhållanden enligt myndigheten saknades. Lärarförbundet protesterade i flera år mot det beslutet och fick 2015 gehör från regeringen när Skolverket fick i uppdrag att återinföra riktmärket.

Inför återinförandet gjordes en kartläggning av aktuell forskning på barngruppers storlek. En del studier som nämns beskriver att ett optimalt antal barn för att kunna interagera och föra en kommunikation kring specifika innehåll är tre respektive fem barn och en vuxen beroende på barnens ålder (Skolverket, 2016). Forskningen är dock samstämmig med att den viktigaste kvalitetsfaktorn är personalens utbildning och kompetens. För att förskolor ska kunna genomföra verksamhet med högsta kvalitet i syfte att ge alla barn en likvärdig start i livet, krävs en större andel utbildade förskollärare med hög kompetens i en fungerande arbetsmiljö.

Flera faktorer påverkar förskolans kvalitet; förskolans socioekonomiska upptagningsområde, förskolans lokaler, antalet barn i gruppen, personaltäthet, barngruppens sammansättning av åldrar, kön, social och etnisk tillhörighet, barn med annat modersmål än svenska, barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling, arbetslagets utbildning och kompetens samt innehåll och aktiviteter (Skolverket, 2016).

Faktorerna och hur de samspelar med varandra påverkar förskolans kvalitet och hur många barn det kan vara i gruppen för att den ska fungera. Om det finns brister i övriga faktorer kan arbetslaget och/eller barnen uppleva gruppen som liten, stor eller för stor. Kartläggningen kom fram till att ett riktmärke för barngruppens storlek i förskolan bör relateras till barns ålder, 1–3 år respektive 4–5 år och till ett antal faktorer: utbildning och kompetens, personaltäthet relaterat till antal barn, barngruppens sammansättning samt förskolans fysiska miljö.

Förskolor får ett riktmärke och statsbidrag för att minska barngrupperna

Sedan 2015 har Skolverket haft i uppdrag att fördela statsbidrag till huvudmän för att minska barngruppernas storlek i förskolan. Det budgeterade anslaget har varit ca 830 miljoner kronor per läsår. Statsbidraget har reglerats genom förordning 2015:404 om statsbidrag för mindre barngrupper i förskolan. Statsbidraget har lett till att barngrupperna har minskat och det är framför allt i de största barngrupperna man kan se störst effekter. Det är dock svårt att isolera statsbidraget effekt från andra faktorer som till exempel införandet av Skolverkets riktmärke för barngruppsstorleken i förskolan.

Samtidigt som vi ser att barngruppsstorlekarna har minskat, har också antalet barngrupper ökat och antalet anställda per barngrupp minskat. Antalet årsarbetare (anställda) per barngrupp har minskat under samma period som statsbidraget funnits. I intervjustudien framkommer att ett vanligt sätt att minska barngruppernas storlek är att omorganisera befintliga barngrupper, vilket i många fall innebär en uppdelning av befintlig barngrupp under delar av dagen (Skolverket, 2018). En uppföljning som Skolverket genomförde har visat att huvudmännen delvis har minskat barngrupperna genom att skapa fler barngrupper, men med färre anställda per barngrupp. En minskning av barngruppernas storlek har därför i flera fall fått effekten att personaltätheten samtidigt har försämrats (Skolverket, 2018).

Stora barngrupper har en negativ påverkan på barn och lärares mående

Forskningen är ense om att barn, och framför allt de yngsta barnen (1–3 år), inte bör ha för många relationer under en dag (Skolverket, 2016). Många förskolor är organiserade i storarbetslag vilket innebär att barn får enormt många relationer att förhålla sig till. En studie i Norge visar att dessa storarbetslag har negativa effekter på barnen (Skolverket, 2016). Framför allt de yngsta barnen gynnas därför av mindre barngrupper. Lärare i förskolan ges då större möjligheter att ha ett fördjupat samspel med barnen och skapa en starkare anknytning (Skolverket, 2016) vilket är en viktig faktor för förskolans kvalitet.

Personalens arbetsmiljö påverkar förskolans kvalitet. Forskning om ljudnivå och stress ger tydliga signaler om vilken betydelse gruppstorleken har för både personalens och barnens mående (Skolverket, 2016). Stora barngrupper har visat sig ha en negativ effekt på lärare i förskolans stressnivåer. Buller och höga ljudnivåer är ett problem i förskolan och förvärras ju fler barn det är i gruppen (Skolverket, 2016). Lärare i förskolan upplever dessutom en etisk stress av att inte kunna fullfölja sitt uppdrag vilket sker när de tvingas göra prioriteringar som går mot deras egna värderingar vilket medför en risk för ohälsa.

En barngrupp är att betrakta som för stor när lärare i förskolan inte hinner se barnen och arbeta med dem på ett professionellt sätt utifrån läroplanens mål (Skolverket, 2016). Barn måste bli sedda, få omsorg och vara delaktiga i verksamheten. När en barngrupp är för stor kan läraren inte längre möta individuella barn i deras lärande och behov av omsorg (Skolverket, 2016).

Tidigare undersökningar

Sveriges Lärares undersökningar visar att över hälften av de åldersindelade barngrupperna är större än Skolverkets riktmärke. Stora variationer finns över hela riket (Sveriges Lärare, 2024). Tidigare undersökningar från Lärarförbundet har även visat att det finns tendenser att barngrupperna ökar markant i februari i jämförelse med oktober (Lärarförbundet, 2020). Sju av tio lärare i förskolan kan inte påverka antalet barn i barngruppen (Lärarförbundet, 2020). Stora barngrupper är en stressfaktor för lärare i förskolan. Den ökade inflationen och lågkonjunkturen har försämrat förskolans ekonomi ytterligare. Sju av tio föreningar uppger att de ekonomiska förutsättningarna att bedriva förskoleverksamhet är sämre nu än förra året, och många menar att de är mycket sämre (Sveriges Lärare, 2024) vilket påverkar personaltäthet, förskollärartäthet och barngruppernas storlek. Dessa strukturella faktorer påverkar förskolans kvalitet.

Denna undersökning har därför som syfte att se vilka konsekvenser lärare upplever stora barngrupper har på verksamheten såsom barns undervisning, möjlighet till särskilt stöd och deras möjlighet till tillsyn.

Undersökning

Sveriges Lärare genomför årligen undersökningar för att mäta och följa utvecklingen av barngruppernas storlek i förskolan. Resultaten i denna rapport bygger på en webbenkät som genomfördes under våren 2024. Ett urval av Sveriges Lärares undersökningspanel, omfattande 2 500 lärare i förskolan som arbetar i förskolan fick möjlighet att besvara enkäten. Svarefrekvensen blev 58 procent, vilket motsvarar svar från närmare 1 500 lärare. Urvalet är representativt gentemot Skolverkets personalstatistik och en bortfallsanalys är genomförd (läs mer om detta i metodbeskrivningen). Signifikanta skillnader lyfts fram i texten där det är relevant.

Nästan 8 av 10 upplever att de arbetar i en för stor barngrupp

Under våren 2024 är barngrupperna markant större än Skolverkets riktmärke (diagram 1). För de yngre barnen är barngrupperna i snitt 15 barn, bland de äldre barnen 21 barn och bland de åldersblandade barngrupperna 20 barn. Bland de yngre barnen är barngrupperna i snitt 20 procent större än Skolverkets riktmärke och bland de äldre barnen är de nästan 30 procent större än riktmärket. För de åldersblandade grupperna finns idag inte ett riktmärke.

Nästan 8 av 10 lärare i förskolan upplever att de arbetar i en för stor barngrupp (diagram 2). I snitt arbetar lärare i förskolan i barngrupper som har 16 barn (barngrupp med 1–3 år), 22 barn (barngrupp med 4–5 år) eller 21 barn (åldersblandad barngrupp). Det är endast 21 procent av lärarna som svarar att de arbetar i barngrupper som är lagom stora. De som upplever att de arbetar i en stor barngrupp har i snitt 13 barn (yngre åldrarna), 16 barn (äldre åldrarna) och 17 barn i de åldersblandade grupperna (diagram 3) och har anpassat sig till en barngrupp som är större än Skolverkets riktmärke.

Diagram 1. Genomsnittlig gruppstorlek fördelat på åldersindelad barngrupp den 2 februari 2024

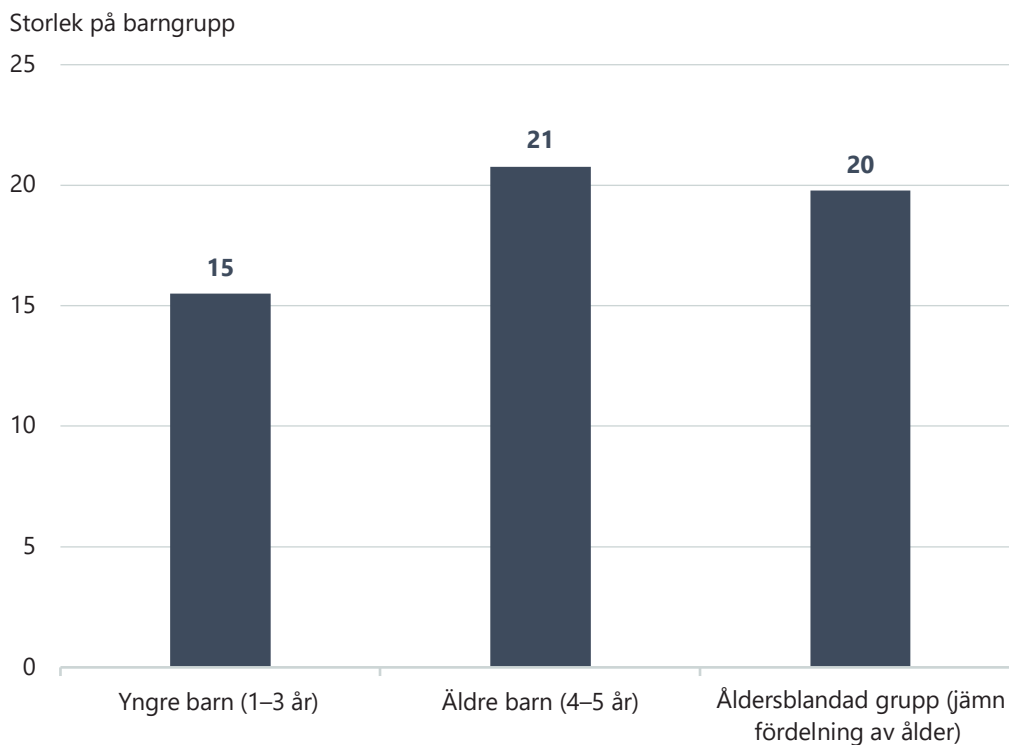
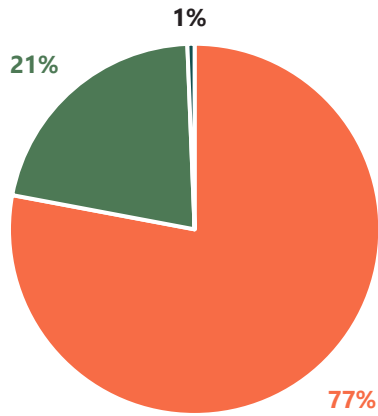
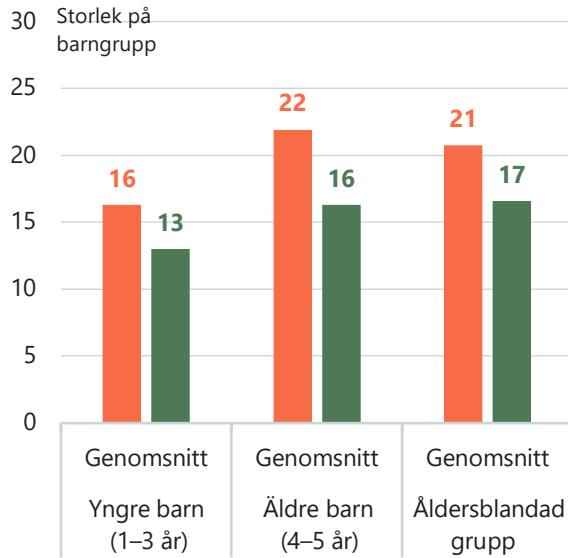

Diagram 2. Andel som upplever att barngruppen som de arbetar i är för stor, lagom eller för liten

■ För stor ■ Lagom ■ För liten

Diagram 3. Genomsnittlig gruppstorlek beroende på upplevelse om gruppstorleken

■ För stor ■ Lagom

Diagram 4 visar att 8 av 10 lärare i förskolan arbetar i barngrupper som är större än Skolverkets riktmärke oavsett om de arbetar i en barngrupp där det finns yngre eller äldre barn, detsamma gäller i åldersblandade barngrupper. Det är endast 17 procent eller färre av lärarna i förskolan som arbetar i en barngrupp som är inom riktmärket. Endast 1 procent av lärarna arbetar i en barngrupp som är under Skolverkets riktmärke.

Diagram 4. Andel som arbetar i barngrupper som ligger inom eller utanför Skolverkets riktmärken för gruppstorlekar i förskolan

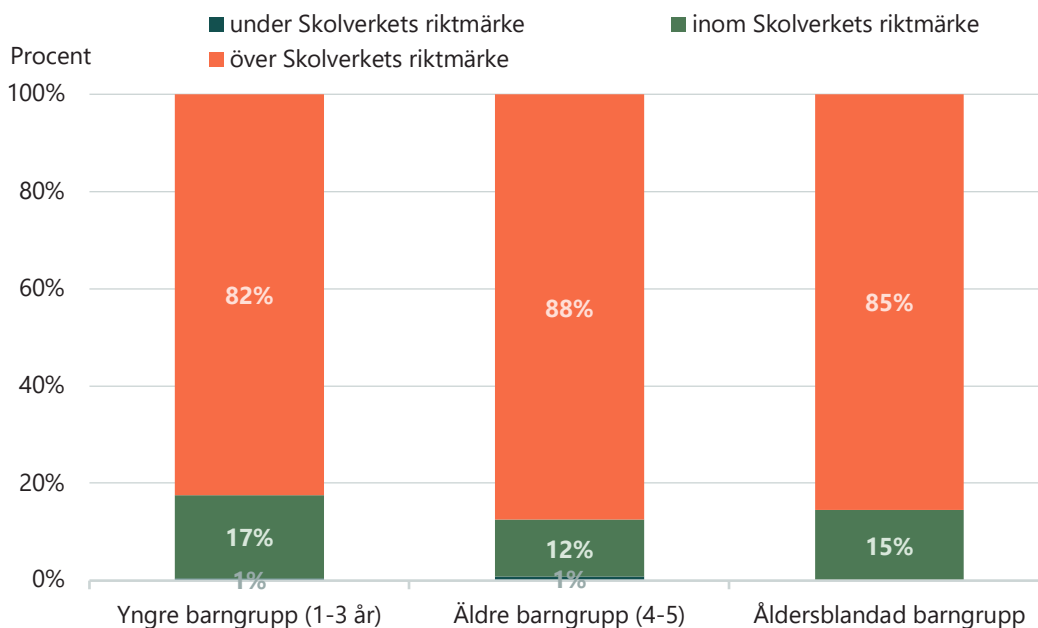
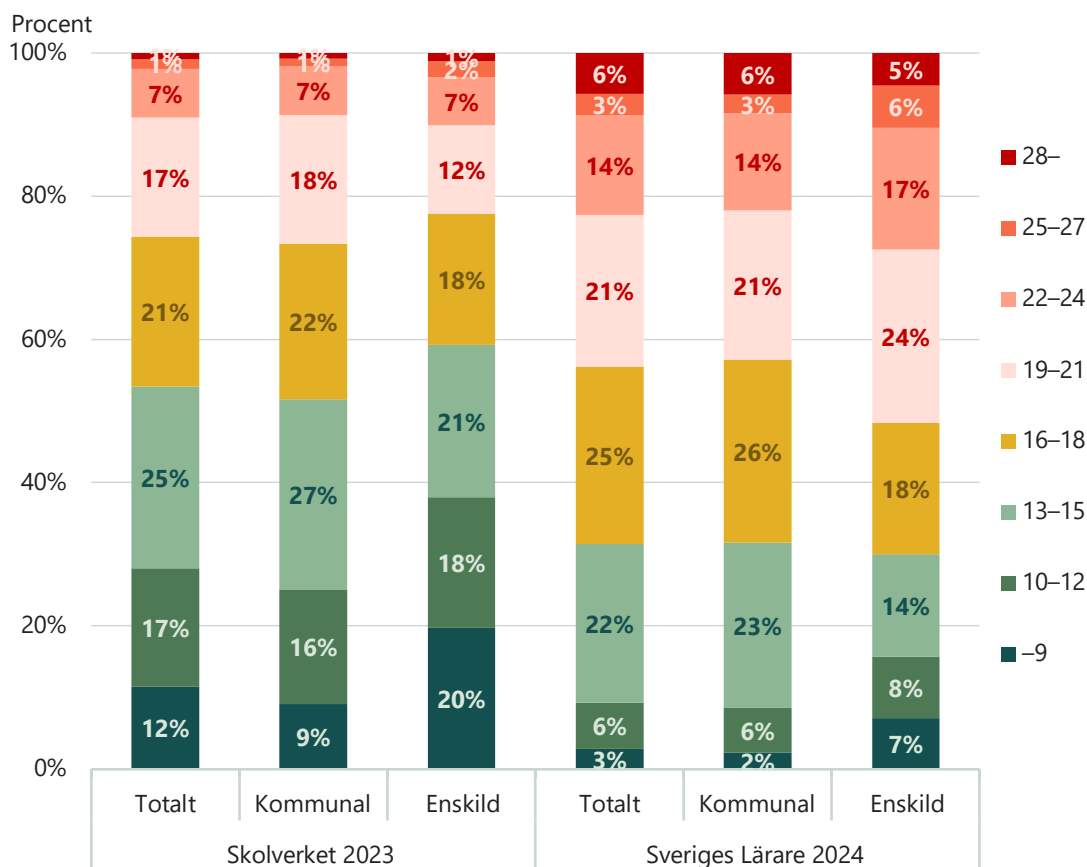

Diagram 5 visar en jämförelse mellan Skolverkets barngruppsstatistik (hösten 2023) och Sveriges lärares mätning våren 2024. Man bör ha i åtanke att det som jämförs är ett snitt på en förskola med vad lärare i förskolan uppger om den barngrupp de undervisar i. Insamlingen sker också under olika tidsperioder (15 oktober respektive den 2 februari). Jämförelsen är dock relevant då den ger en bild av skillnaden mellan hur lärare i förskolan svarar kontra rektorn och huvudmannen. Enligt Skolverkets rapportering är det 46 procent av barngrupperna som är större än 15 barn per barngrupp. I Sveriges Lärares undersökning svarar lärarna i stället att 69 procent av barngrupperna som är större än 15 barn per barngrupp. Skolverket har också bekräftat att barngrupperna är större och lärartätheten är sämre under våren (Skolverket, 2023).

Diagram 5. Jämförelse mellan Skolverkets statistik på gruppstorlekar (hösten 2023) och Sveriges Lärares mätning (våren 2024)

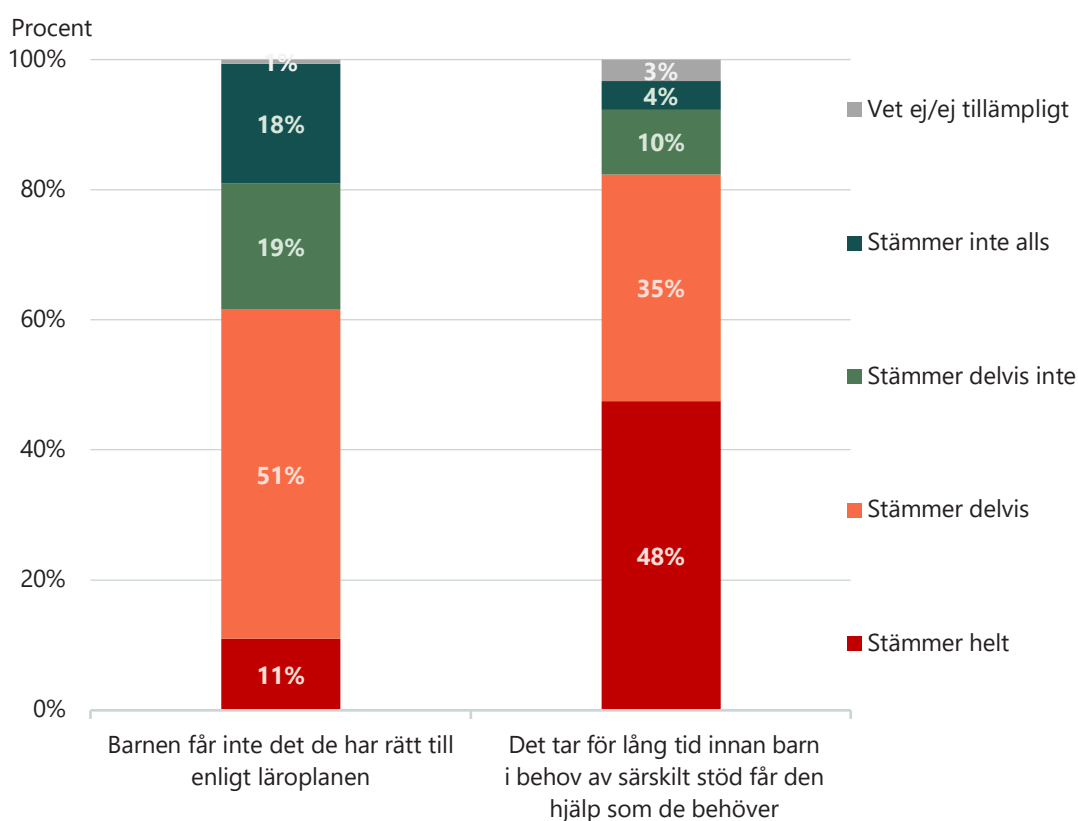

Anm: Skolverkets statistik avser 15 oktober 2023 och Sveriges Lärares mätning baseras på vecka 5 2024, det vill säga närmare fyra månader efter Skolverkets uppgift.

Stora barngrupper försämrar barns undervisning och möjlighet till särskilt stöd

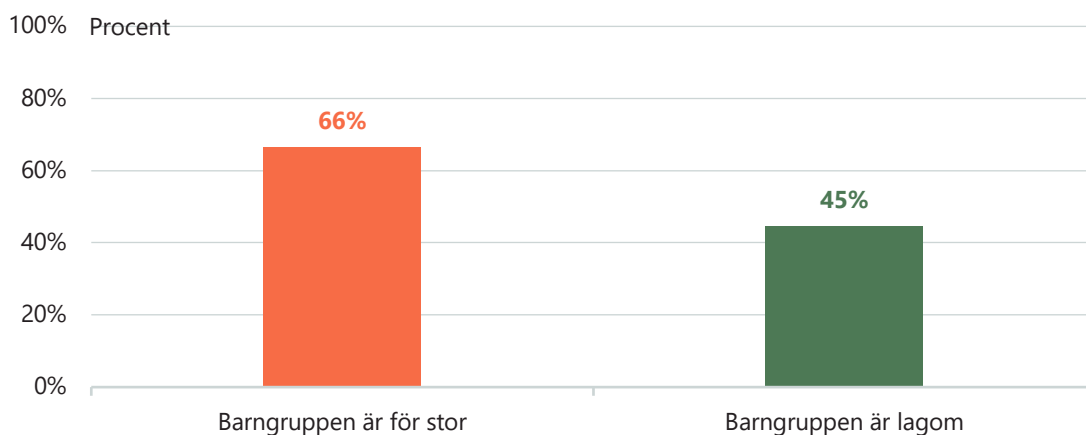
6 av 10 lärare i förskolan svarar att det stämmer helt eller delvis att barnen inte får det de har rätt till enligt läroplanen (diagram 6) medan 4 av 10 av lärarna som svarar motsatsen. Barn har rätt till att få den undervisning och utbildning som finns fastställd i förskolans läroplan och det är huvudmannens ansvar att se till att rektorer och lärare har rätt förutsättningar för att målen kan uppfyllas. Förskolan ska vara kompensatorisk och ge alla barn lika möjligheter att tillgodose en utbildning av kvalitet och skyndsamt tillgång till särskilt stöd. Det är därför allvarligt att fler än 8 av 10 (83 procent) instämmer helt eller delvis med att det tar för lång tid för barn i behov av särskilt stöd att få det stöd de behöver.

Diagram 6. Andel som instämmer i följande påståenden gällande deras förskola

Av de lärare som uppger att de arbetar i en för stor barngrupp svarar 66 procent att barnen inte får det de har rätt till enligt läroplanen (diagram 7). Av de som arbetar i en barngrupp som kan anses som lagom stor instämmer färre med påståendet, även en stor andel anser att så är fallet även i den gruppen. I arbetslag med ett stort antal barn blir interaktionerna mellan arbetslaget och barnen svårare, vilket leder till att undervisningens kvalitet försämras. Förskolepersonalens möjligheter att förstå och lyssna på barnen för att se deras potential och handla så att de känner sig engagerade, duktiga och aktiva i sitt lärande försämras i stora barngrupper.

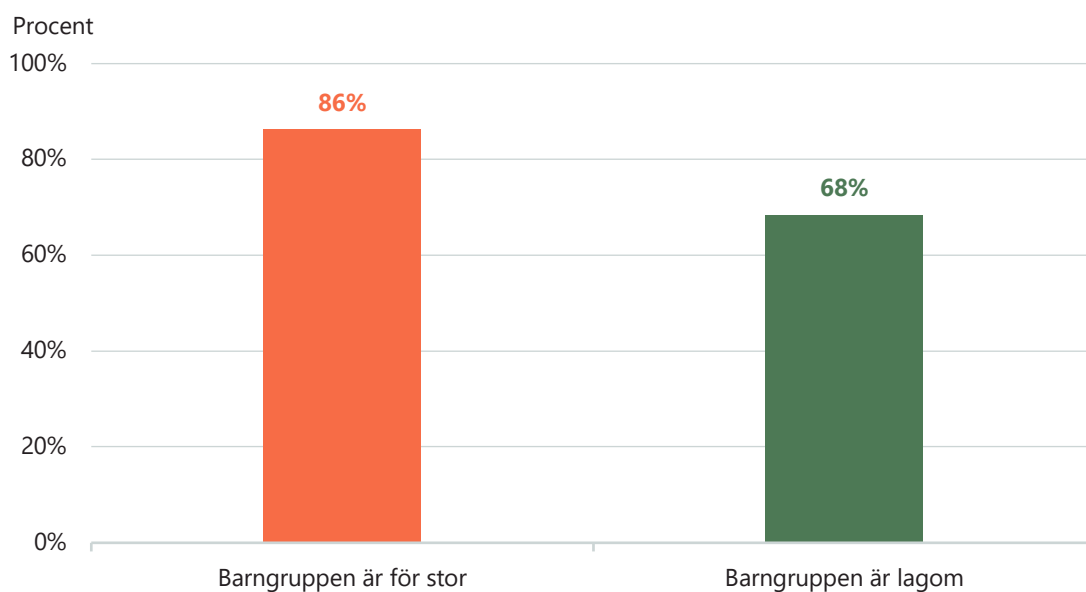
Diagram 7. Andel som instämmer helt eller delvis i att barnen inte får det de har rätt till i läroplanen fördelat på upplevd barngruppsstorlek

Anm: Signifikant skillnad mellan andelen som instämmer helt eller delvis i påståendet beroende på om barngruppsstorleken upplevs som för stor eller lagom

Stora barngrupper påverkar också hur lång tid det tar innan barn får de särskilda stöd det är i behov av. En klar majoritet (86 procent) av lärarna som arbetar i en stor barngrupp instämmer helt eller delvis med att det tar för lång tid innan barnen i behov av särskilt stöd får det stöd de behöver. Bland de som arbetar i barngrupp som är lagom stor är motsvarande siffra 68 procent. Andelen lärare som svarar att det tar för lång tid innan barnen får det stöd de har rätt till är alldeles för hög oavsett om de som svarat arbetar i en barngrupp som anses vara lagom eller för stor. Det beror sannolikt på att även andra faktorer påverkar; brist på resurser, brist på specialpedagogiskt stöd och specialpedagogisk kompetens är några exempel.

Diagram 8. Andel som instämmer helt eller delvis i att det tar för lång tid innan barn i behov av särskilt stöd får den hjälp som de behöver, fördelat på upplevd barngruppsstorlek

Anm: Signifikant skillnad mellan andelen som instämmer helt eller delvis i påståendet beroende på om barngruppsstorleken upplevs som för stor eller lagom

I förskolans läroplan fastställer att förskolan ska stimulera barns språkliga, kognitiva och emotionella utveckling. Även om det inte finns tydliga mål på när denna utveckling ska anses uppnådd för varje enskilt barn ska förskolan sträva mot att alla barn stimuleras att utvecklas. Som framgår av diagram 9 anser endast en av tio lärare i förskolan att förskolan lyckas stimulera barns språkliga, kognitiva och emotionella utveckling tillräckligt. En majoritet svarar att de delvis håller med om påståendet. Det är ungefär en tredjedel av lärarna som anser att det delvis inte stämmer eller inte stämmer alls. Bland de som angett att de arbetar i stora barngrupper håller något färre med påståendet än de anser att de arbetar i en lagom stor barngrupp (diagram 10). Barngruppens storlek har alltså en effekt på i vilken grad lärarna upplever att barnen stimuleras i sin utveckling.

Diagram 9. Andel som instämmer i följande påståenden gällande deras förskola

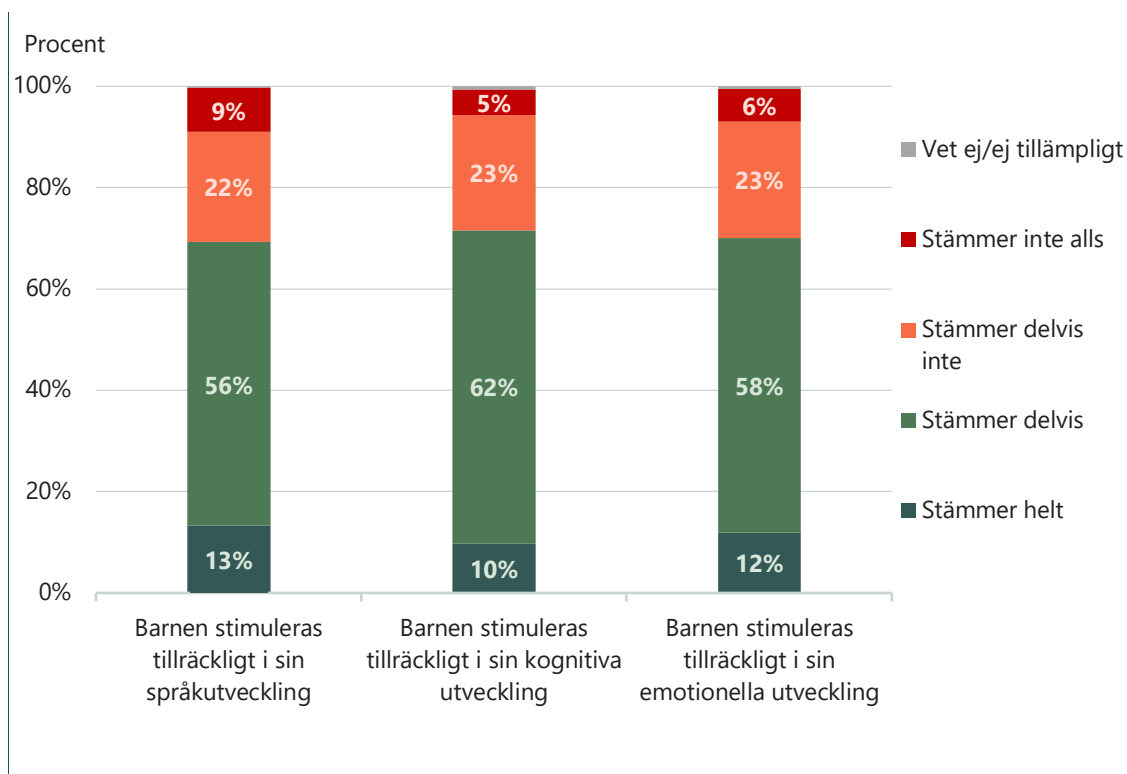
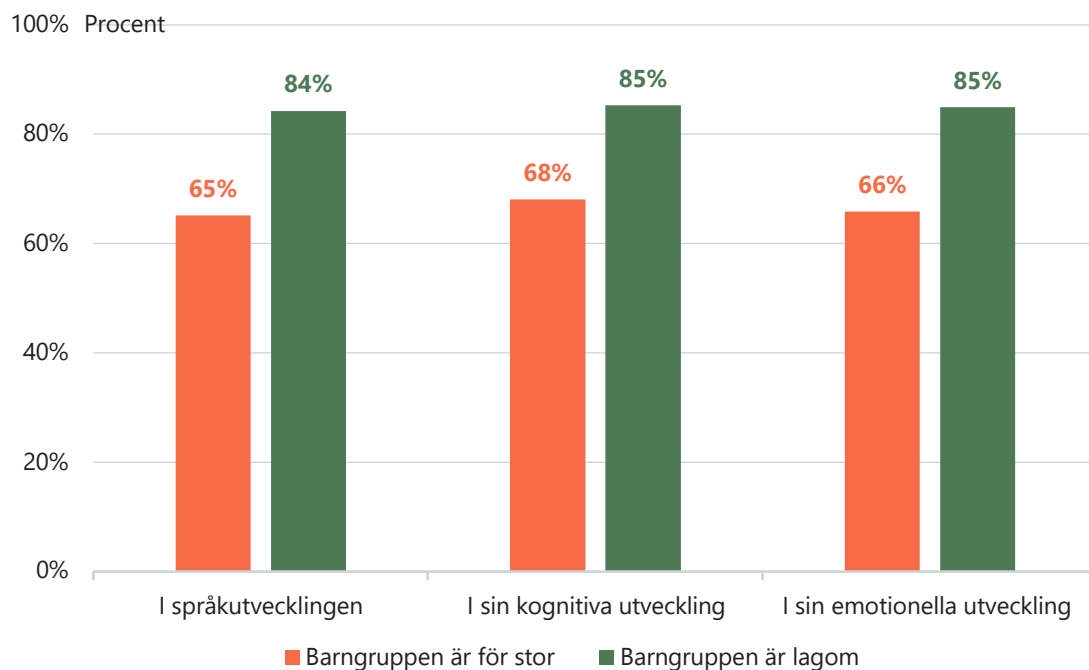

Diagram 10. Andel som instämmer helt eller delvis i att barnen stimuleras tillräckligt, fördelat på upplevd barngruppsstorlek

Anm: Signifikant skillnad mellan andelen som instämmer helt eller delvis i påståendet beroende på om barngruppsstorleken upplevs som för stor eller lagom

Risken att barn skadas ökar vid större barngrupper

När en vårdnadshavare lämnar över sitt barn till förskolan övergår tillsynsansvaret till huvudmannen som har de yttersta ansvaret för verksamheten. Enligt praxis från Justitieombudsmannen innebär tillsynsansvaret att förskolan är skyldiga att se till att barnet får sina behov tillgodosedda, inte skadas eller inte skadar något eller någon annan (Skolverket, 2024). Tillsynsbehovet varierar beroende på barnets ålder och mognad varför ansvaret för tillsynen är större för barn i förskolan än övriga skolväsendet. 32 procent av lärarna svarar i undersökningen att de anser att det varje dag är svårt att leva upp till tillsynsansvaret (diagram 11). 36 procent av lärarna tycker att det är svårt några gånger i veckan. Det innebär med andra ord att nästan 70 procent av lärarna i förskolan flera gånger varje vecka upplever att det är svårt att tillgodose barns behov, se till att de inte skadas eller inte skadar någon annan under barnens vistelsetid på förskolan.

De lärare som arbetar i en för stor barngrupp svarar i något högre utsträckning att det är svårt att leva upp till tillsynsansvaret än de som svarat att barngruppen är lagom stor (diagram 12). Men när barngruppen är att betrakta som lagom stor svarar fler än hälften av lärarna att tillsynen brister. Det är troligen ett tecken på att även andra faktorer som påverkar möjligheten till tillsyn såsom vilken kompetens som finns i arbetslagen, personalomsättningen, ledarskapet, organisationens planeringsförmåga, barngruppens sammansättning, riskerna i ute- och inommiljön.

Diagram 11. Andel som anser hur ofta att det är svårt att leva upp till tillsynsansvaret

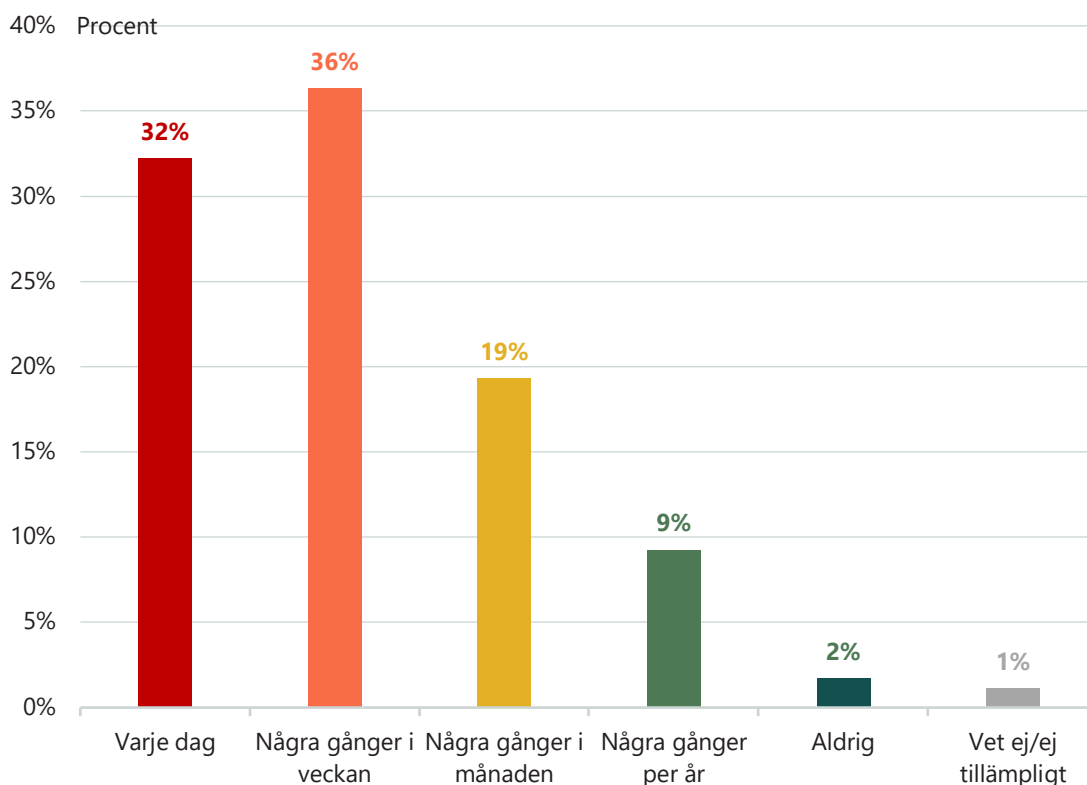
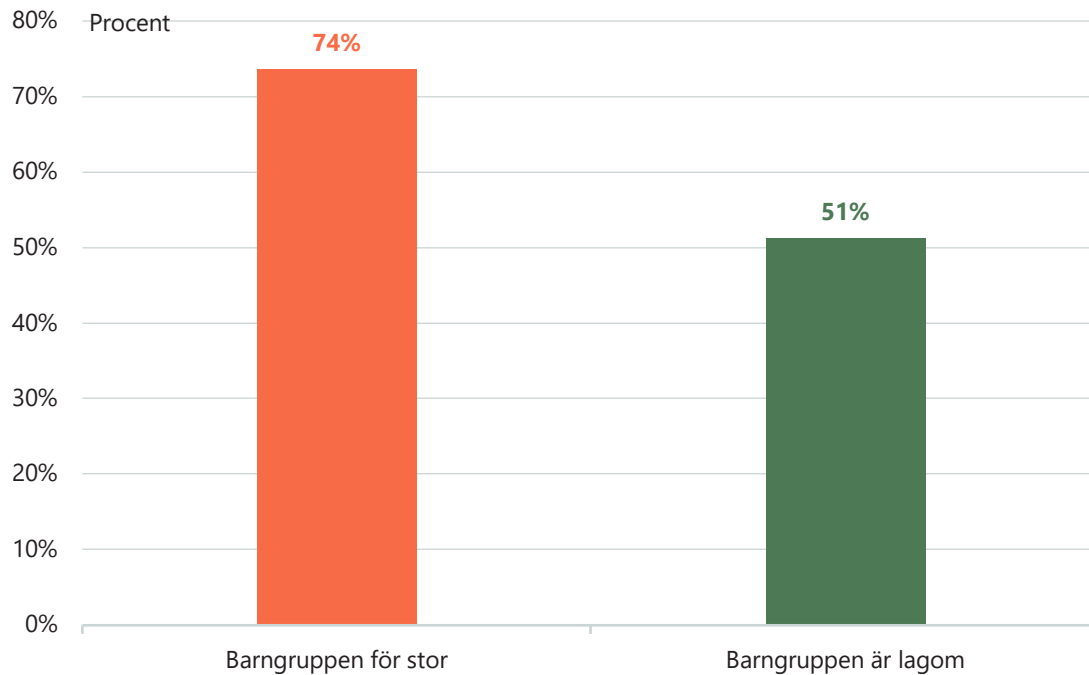

Diagram 12. Andel som anser hur ofta att det är svårt att leva upp till tillsynsansvaret varje vecka/dagligen. Uppdelat på om upplevelse om barngruppens storlek

Anm: Signifikant skillnad mellan andelen som instämmer helt eller delvis i påståendet beroende på om barngruppsstorleken upplevs som för stor eller lagom

Färre hinner med sitt uppdrag vid större barngrupper

Över hälften av lärarna i förskolan anser att de hinner med sitt förskolläraryppdrag. Läroplansuppdraget innebär att lärare i förskolan är ansvariga för undervisningen och att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. Det är också ansvariga för planering och genomförande av spontana aktiviteter, att tillvarata barnens intressen samt att utveckla pedagogiskt innehåll och goda lärandemiljöer (Skolverket, 2018). När andelen personal som helt saknar utbildning för att arbeta med barn blir uppdraget för de legitimerade förskollärarna än mer omfattande eftersom de då får ansvar för att övriga arbetslaget får en ökad förståelse för läroplansuppdraget. Som framgår av diagram 13 anser 44 procent av lärarna i förskolan att de inte hinner med stora delar av sitt uppdrag. När barngruppen är stor ökar detta till att så många som 49 procent anger som inte hinner med sitt uppdrag medan endast 28 procent av de som arbetar i en lagom stor barngrupp svarar detsamma. Stora barngrupper medför också att fler lärare svarar att de inte hinner med sitt uppdrag under ordinarie arbetstid jämfört med de som uppger att barngruppen är lagom stor (diagram 14).

Diagram 13. Andel som anser att de hinner med sitt förskolläraryppdrag under ordinarie arbetstid

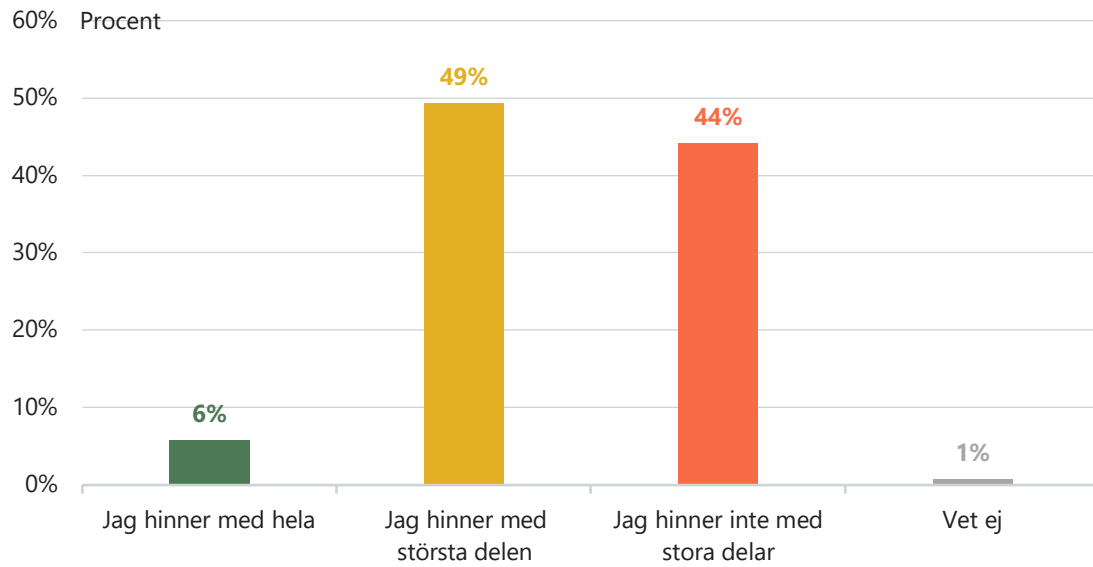
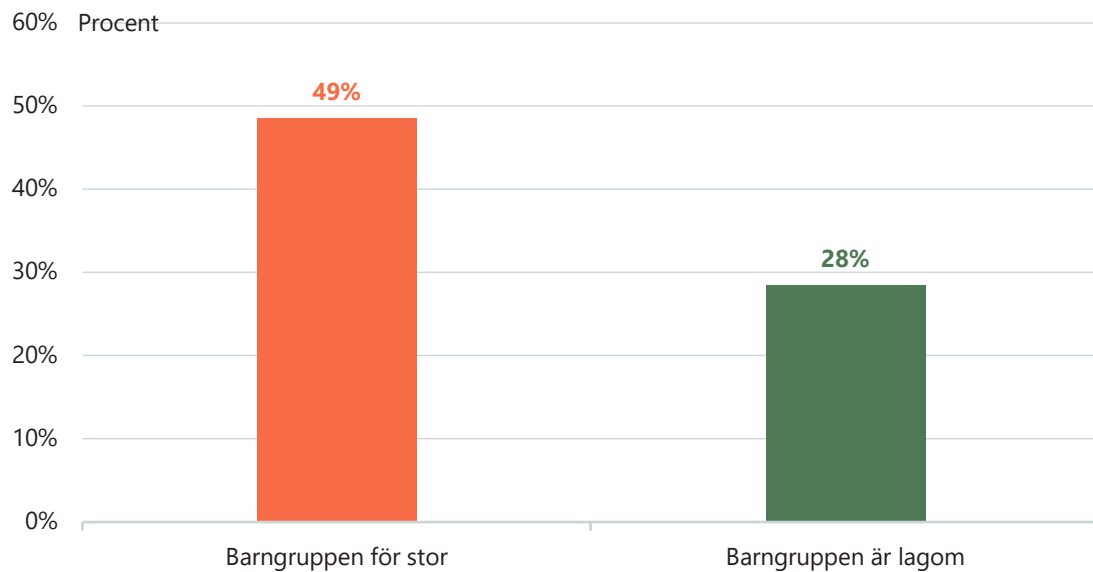

Diagram 14. Andel som anser inte hinner med stora delar av sitt förskolläraryppdrag under ordinarie arbetstid. Uppdelat på om upplevelse om barngruppens storlek

Slutsatser

Undersökningen bekräftar att barngrupperna är markant mycket större än Skolverkets riktmärke och den visar att barngrupperna enligt lärare i förskolan är större än vad som framgår av Skolverkets barngruppsstatistik. Att det är så stora skillnader mellan den officiella statistiken och den som lärarna själva rapporterar visar att det finns problem med den officiella statistikens sätt att beskriva hur stora barngrupperna är. Barngruppernas storlek varierar också kraftigt mellan höst och vår, vilket även Skolverket bekräftar i en egen undersökning (Skolverket, 2023).

Denna undersökning visar också att stora barngrupper påverkar förskolans kvalitet. I barngrupper som är markant större än Skolverkets riktmärke påverkas barns möjlighet att lära. Lärare upplever i mycket större utsträckning att barnen då inte får tillräcklig kognitiv, språklig och emotionell stimulans. Barn i behov av särskilt stöd har sämre förutsättningar att få det stöd de behöver i stora barngrupper då det tar längre tid innan behovet upptäcks. Detta medför brister i förskolans kompensatoriska uppdrag.

Risken för att barn skadas ökar markant vid större barngrupper. Så många som 7 av 10 lärare i förskolan anser att det är svårt att leva upp till tillsynsansvaret varje dag eller flera gånger i veckan. Att förskolan inte är tillräckligt trygg för barnen är allvarligt och ökar risken att barn skadas, skadar varandra, blir kränkta eller helt enkelt blir osynliga. Att en enskild lärare riskerar att ställas till svars för händelser som egentligen beror på strukturella problem och en underfinansiering av verksamheten skapar en ohållbar arbetssituation för lärarna. Förskolan måste få vara en trygg plats för samhällets allra minsta.

Stora barngrupper innebär att lärarna inte hinner med sitt uppdrag under ordinarie arbetstid. Lärare i förskolans undervisningsuppdrag innebär stora utmaningar när fler barn med olika typer av behov ska lära sig mer. Fler barn per grupp medför sannolikt fler distraktioner och färre möjligheter till koncentration. För stora barngrupper försvårar en lugn lärmiljö där möjligheterna till den koncentration barnen behöver för att kunna lära sig nya förmågor och färdigheter blir svår att få till. Även samspelet mellan lärare och barn påverkas negativt.

Förskolan är en komplex verksamhet och även om minskade barngrupper är inte lösningen på allt, är det en strukturell faktor som helt klart påverkar uppdragets kvalitet och barns möjlighet att lära, få omsorg och känna trygghet. Andra faktorer som har stor betydelse för möjligheten att utföra läroplansuppdraget är lärartäthet och till viss del personaltäthet även om vi i denna undersökning inte valt att fördjupa oss i det. Forskningen är dock tydlig med att personalens kompetens är den viktigaste kvalitetsfaktorn.

Barngruppernas storlek, lärartätheten och personaltätheten är strukturella faktorer som skapar förskolans förutsättningar och detta hanteras lokalt hos ansvariga huvudmän. Huvudmännen finansierar en stor del av förskolans verksamhet. Staten idag finansierar endast en liten andel. Huvudmännen brottas med inflation, minskade skatteintäkter och färre barn vilket innebär omställningar. Om huvudmän inte har tillräckligt med resurser så måste staten ta ett större ansvar för förskolans finansiering.

Staten kan säkerställa att förskolans verksamhet kan uppnå en bättre kvalitet med hjälp av ramar för uppdraget. Ett maxtak för barngruppers storlek, en norm för personaltätheten och en norm för lärartätheten skulle säkra förskolans finansiering och därmed också säkra en ökad

kvalitet. Det skulle också säkra bättre möjligheter till att på sikt fler elever når bättre studie-
resultat och därmed en mer likvärdig skola. Det skulle vara starten för ett mer jämlikt samhälle.

Sveriges Lärares förslag:

- **Lagstifta om** ett maxtak på 12 barn i de yngre åldrarna (1–3 år) samt en bemanning på högst tre barn per heltidsanställd
- **Lagstifta om** ett maxtak på 15 barn i de äldre åldrarna (4–5 år) samt en bemanning på högst 5 barn per heltidsanställd.
- **Lagstifta om** förskollärartäthet.
- **Staten behöver ta huvudansvar** för förskolans finansiering, resursfördelning och likvärdighet.

Metodbeskrivning

Denna undersökning är gjord inom ramen för Sveriges Lärares undersökningspanel. Undersökningspanelen skiljer sig från andra webbpaneler på flera viktiga sätt, vilket ökar kvaliteten på uppgifterna och deras representativitet. Nedan ges först en generell beskrivning av undersökningspanelen. Därefter redovisas specifika uppgifter för den här undersökningen.

Medlemspanelens urvalsram och representativitet

Sveriges Lärares undersökningspanel skiljer sig från många andra webbpaneler på följande sätt.

För det första är undersökningspanelen inte en så kallad självrekryterande panel. Till en självrekryterande panel anmäler individen att den vill delta i undersökningar. I en självrekryterande modell har inte alla personer i den egentliga urvalsramen (den population man vill beskriva med undersökningen) samma sannolikhet att kunna ingå i urvalet – det är ju bara de som sökt upp och hittat anmälningssidan till panelen som ingår i den slutliga panelen. Detta kan innebära att personer som aktivt söker sig till panelen har vissa egenskaper som de som inte söker sig till panelen saknar, vilket kan påverka undersökningsresultatets tillförlitlighet och representativitet.

Vid rekryteringen till Sveriges Lärares undersökningspanel tillfrågas i stället samtliga medlemmar om de vill ställa upp. Det innebär att alla personer i urvalsramen (förbundets medlemmar) har samma sannolikhet att ingå i panelen. Det finns fortfarande ett selektionsproblem även med detta rekryteringssätt, då olika personer kan vara olika benägna att tacka ja till inbjudan. Men det problemet fanns också med den historiskt vanliga enkäten via brev på posten: vissa är mer benägna än andra att svara. Rekryteringsförfarandet minskar skevheten som uppstår i en självrekryterande panel genom att alla individer i urvalsramen kontaktas med samma förfrågan.

För det andra har Sveriges Lärare, via sitt medlemsregister, full kunskap om hur undersökningspanelens urvalsram ser ut, och mer detaljerade uppgifter än vad till exempel vissa undersökningsföretag med självrekryterade paneler kan ha. Uppgifterna kan dessutom kopplas samman med vissa offentliga uppgifter om skolor, lärare och elever i Skolverkets databaser. Detta innebär att Sveriges Lärare redan vid upprättandet av panelen kan avgöra hur representativ undersökningspanelen är i förhållande till urvalsramen. Tillsammans med en analys av en specifik undersöknings svarsfrekvenser kan vi dessutom avgöra hur representativa resultaten är. Vid behov kan också resultaten viktas.

För det tredje görs alltid obundna slumpmässiga urval inom undersökningspanelen som ett led i att minska den eventuella effekten av selektionsproblemet som beskrivs ovan. Det vill säga, en individ som tackat ja till att delta i undersökningar kan aldrig veta – eller påverka – vilka undersökningar densamme inbjuds att delta i.³

³ Vidare läsning: Göritz, A. S. & Neumann, B. P. (2016). "The longitudinal effects of incentives on response quantity in online panels." *Translational Issues in Psychological Science*, (2) s.163–173; Martinsson, J. & Andreasson, M. (2013). *Olika metoder – lika resultat?* Göteborg: Göteborgs universitet; Wang, W. et al. (2014). "Forecasting elections with non-representative polls." *International Journal of Forecasting*, (31) nr 3 s.980–991; Couper, M. P. (2011). "The future of modes of data collection." *Public Opinion Quarterly*, (75) nr 5 s.889–908; Yeager, D. S. et al. (2011) "Comparing the accuracy of rdd telephone surveys and internet surveys conducted with probability and non-probability samples." *Public Opinion Quarterly*, (75) nr 4 s.709–747.

Undersökningspanelen och riksrepresentativitet

Undersökningspanelens urvalsram är Sveriges Lärares medlemmar. Alla Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare är inte medlemmar i Sveriges Lärare. Men eftersom Sveriges Lärare representerar en stor majoritet av Sveriges legitimerade och behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare så kan representativitet anses vara hög. Detta illustreras i figur M1 och i tabell M1.

I tabell M1 jämförs undersökningspanelens sammansättning med den sammantagna lärarsammansättningen i skolväsendet enligt Skolverkets statistik. Som tabellen visar är representativiteten per skolform god. I tabell M2 återges fördelningen av antalet tjänstgörande lärare per sektor och motsvarande andelar i undersökningspanelen. I tabell M3 framgår den regionala spridningen av antalet tjänstgörande lärare med pedagogisk högskoleexamen i förskolan, grundskolan respektive gymnasieskolan. Sveriges lärares undersökningspanel har god regional täckning som motsvarar fördelningen i riket. Genom samkörningar av Sveriges Lärares medlemsregister, andra registeruppgifter och Skolverkets officiella statistik genomför Sveriges Lärare noggranna bortfallsanalyser för att fastställa resultatens validitet och reliabilitet.

Figur M1:
Överlappning
av urvals-
ramar

Tabell M1: Undersökningspanelens representativitet per skolform

Skolform	Tjänstgörande (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel
Fritidshem	4%	5%
Förskola	24%	27%
Förskoleklass	4%	3%
Grundskola inkl. anpassad	49%	45%
Gymnasieskola inkl. anpassad	16%	15%
Komvux inkl. sfi och anpassad	4%	4%

Anm: Tjänstgörande personal 2022/23 med pedagogisk högskoleexamen enligt Skolverkets statistik

Tabell M2: Undersökningspanelens representativitet per sektor

Sektor	Tjänstgörande (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel
Kommun	86%	85%
Privat/enskild	14%	14%
Region	0%	1%
Stat	0%	1%

Anm: Tjänstgörande personal 2022/23 med pedagogisk högskoleexamen enligt Skolverkets statistik. Förskolan ingår inte i tabellen i enlighet med Skolverkets redovisning.

Tabell M3: Undersökningspanelens regionala representativitet

Län	Förskolan		Grundskolan		Gymnasieskolan	
	Heltids-tjänster (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel	Heltids-tjänster (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel	Heltids-tjänster (Skolverket)	Sveriges Lärares undersökningspanel
Blekinge län	2%	2%	2%	1%	2%	2%
Dalarnas län	2%	2%	3%	3%	3%	3%
Gotlands län	1%	0%	1%	1%	0%	1%
Gävleborgs län	3%	3%	3%	3%	3%	4%
Hallands län	4%	4%	4%	3%	4%	4%
Jämtlands län	1%	2%	1%	1%	1%	1%
Jönköpings län	5%	4%	4%	3%	4%	4%
Kalmar län	3%	2%	3%	2%	3%	2%
Kronobergs län	2%	2%	2%	2%	2%	2%
Norrbottnens län	2%	2%	2%	2%	3%	2%
Skåne län	15%	16%	14%	14%	13%	14%
Stockholms län	17%	18%	21%	21%	20%	20%
Södermanlands län	3%	3%	3%	3%	3%	3%
Uppsala län	3%	4%	4%	4%	4%	3%
Värmlands län	4%	3%	3%	3%	3%	3%
Västerbottens län	3%	3%	3%	3%	3%	2%
Västernorrlands län	3%	2%	2%	2%	3%	3%
Västmanlands län	3%	2%	3%	3%	3%	3%
Västra Götalands län	18%	19%	17%	17%	17%	16%
Örebro län	3%	3%	3%	3%	3%	3%
Östergötlands län	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Anm: Heltidstjänster i förskolan med pedagogisk högskoleexamen 2022, samt heltidstjänster i grundskolan respektive gymnasieskolan med pedagogisk högskoleexamen 2022/23, enligt Skolverkets statistik.

Urval

Målgruppen för den här undersökningen var förskollärare som arbetar i förskolan.

Från panelen drogs ett obundet slumpmässigt urval bland medlemmar som tillhör målgruppen. Ett obundet slumpmässigt urval innebär att alla i panelen har samma sannolikhet att komma med i urvalet.

Datainsamling

Datainsamlingen genomfördes under perioden 5–28 februari 2024.

Totalt skickades två påminnelser.

Beskrivning av respondenter och svarsfrekvens

Totalt besvarades enkäten av 1 455 medlemmar, vilket ger en svarsfrekvens på 58 procent (se tabell M4).

Tabell M4: urval och svarsfrekvens	Antal	Andel
Bruttourval	2 500	100%
Felaktiga kontaktuppgifter	8	0,3%
Ej i målgrupp	1	0,0%
Nettourval	2 491	100% (99,6%)
Antal svarande	1 455	
Internt bortfall	125	
Svarsfrekvens beräknat på nettourval		58%

Bortfallsanalys

En bortfallsanalys genomförs för att undersöka om de som har valt att svara skiljer sig från de som inte har svarat. Bortfallet består både av externt och internt bortfall. Externa bortfallet är de respondenter som inte har svarat på enkäten alls. Det interna bortfallet består av de respondenter som inte har svarat på alla frågor i enkäten, det vill säga de har svarat på vissa frågor men inte andra. De respondenter som endast svarar på de första frågorna i enkäten (det vill säga bakgrundsfrågor) räknas som externt bortfall.

I tabellerna M5 och M6 återges hur fördelningen av bortfallet och respondenterna i undersökningen ser ut. Dessa andelar jämförs mot relevant statistik av hur fördelningen ser ut i riket enligt Skolverkets statistik. Åldersfördelningen i urvalet skiljer sig något mot den jämförande statistiken enligt Skolverkets personalstatistik, eftersom den senare innehåller alla anställda som arbetar med barn till skillnad från urvalet som endast innehåller förskollärare. Av det skälet gav bortfallsanalysen inte skäl nog att vikta resultaten utifrån ålder. Könsfördelningen är väldigt överensstämmande. Utöver dessa tabeller har även bortfallsanalys gjorts gällande sektor och län, och resultaten bedöms vara representativa.

Tabell M5: Åldersfördelning	Tjänstgörande (Skolverket)	Bortfall	Respondenter
Yngre än 29 år	15%	10%	8%
30–39 år	26%	34%	28%
40–49 år	25%	27%	30%
50–59 år	24%	22%	27%
Äldre än 60 år	10%	8%	6%

Anm: Avser Skolverkets statistik över åldersfördelning bland anställda i förskolan 2022.

Tabell M6: Könsfördelning	Tjänstgörande (Skolverket)		Bortfall		Respondenter	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Förskola	97%	3%	97%	3%	97%	3%

Anm: Avser Skolverkets statistik över könsfördelning bland lärare (heltidstjänster) i skolväsendet 2022/23.

Referenser

- Eidevald, C. &. (2021). *Förskolan med barnet i centrum*. Stockholm: Liber.
- Försäkringskassan. (2023). *Psykisk ohälsa i dagens arbetsliv*. Stockholm: Försäkringskassan.
- Kommunal. (2024). *Rätt bemanning och barngruppstorlek*. Stockholm : Kommunal.
- Läraryrket. (2020). *Förskollärare: barngrupperna är fortfarande för stora!* Stockholm: Läraryrket.
- OECD. (den 1 november 2020). *International Early Learning and Child Well-being Study*. Paris: OECD. Hämtat från Early Learning and Child Well-being: https://www.oecd-ibrary.org/education/early-learning-and-child-well-being_3990407f-en
- OECD. (2017). *Starting strong 2017. Key OECD indicators on Early Childhood Education and care*. Paris: OECD.
- Persson, S., & Broman, I. T. (2019). *Hög sjukfrånvaro och ökad psykisk ohälsa : Om dilemman i förskollärares uppdrag*. Malmö: Malmö universitet.
- Skolverket . (2016). *Barngruppers storlek i förskolan*. Stockholm : Skolverket.
- Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan*. Hämtat från <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/laroplan-lpfo-18-for-forskolan>
- Skolverket. (2018). *Utvärdering av statsbidraget mindre barngrupper*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2023). *Barn och personal i förskola* . Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (den 23 september 2024). *Tillsynsansvaret*. Hämtat från Förskolors, skolors och fritidshems tillsynsansvar: <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/tillsynsansvaret>
- Sveriges Lärare. (2024). *Nedskärningar fortsätter* . Stockholm : Sveriges Lärare.
- Sveriges Lärare. (den 14 maj 2024). *Över hälften av alla barngrupper är för stora*. Hämtat från <https://www.sverigeslarare.se/om-oss/opinion-debatt/undersokningar/barngrupper-forskolan/>
- Sveriges riksdag. (den 11 november 2024). *Förskola för fler barn*. Hämtat från Förskola för fler barn: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/betankande/forskola-for-fler-barn_H901UbU24/

Sveriges lärare har det viktigaste samhällsupdraget – att ge våra barn och elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Och lärare ska ha bra löner och bra villkor. Som det största akademikerförbundet jobbar vi för att göra skillnad för Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare. Med 300 000 medlemmar är vi en kraft att räkna med på varje arbetsplats.

Sveriges Lärare

sverigeslarare.se/undersokningar — SVLU022 2025-01